

Ἡ ἐπομένη πραγματεία εἶνε μετάφρασις, φιλοπονηθεῖσα ὑπὸ τοῦ κ. Ἀθανασίου Σ. Κουμανοῦδη, τοῦ λόγου τοῦ ἀπαγγελλθέντος ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ ἐν Ἀθήναις Γερμανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Καθιδρύματος κ. U. Koehler κατὰ τὴν γενομένην ἐν τῷ Καθιδρύματι τούτῳ συνεδρίασιν τῆς 15 δεκεμβρίου 1877. Σ. τ. Δ.

Περὶ τῆς ἐποχῆς καὶ τῆς καταγωγῆς τῶν ἐν
ΜΥΚΗΝΑΙΣ ΚΑΙ ΣΠΑΤΑ ΤΑΦΩΝ

Ὅτε πρὸ ἐνὸς ἔτους ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐορτῆς τῶν γενεθλίων τοῦ Βίγκελμανν καὶ τῆς ἐπαναλήψεως τῶν συνεδριάσεων τοῦ Καθιδρύματος ἀπέτεινον, Κύριοι, τὸν λόγον πρὸς ὑμᾶς, μετ' εὐαρέστου προσδοκίας ἐμνήσθην τῶν ἐνεργουμένων ἀνακαλύψεων εἰς τὰς τρεῖς δεδοξασμένας κοιτίδας τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Αἱ προσδοκίαι ἐκείναι ἐπληρώθησαν εἰς τὸν ὕψιστον βαθμὸν, περιττὸν δὲ σήμερον νὰ ἐνδιατρίψω πλείοτερον. Ποτὲ ἴσως ἐν τόσῳ βραχεῖ χρόνῳ δὲν προσήχθη τῇ ἀρχαιολογικῇ ἐπιστῆμῃ τόσον ἄφθονος καὶ πολύτιμος ὕλη, ὡς κατὰ τὰ δύο παρελθόντα ἔτη ἐν Ἀθήναις, Μυκῆναις καὶ Ὀλυμπίᾳ. Καὶ πρὸ πάντων τῶν ἐν Μυκῆναις γενομένων ἀνακαλύψεων ἡ ἡχώ ἔφθασεν ἀπωτάτω. Ἡ αἰτία δὲ τούτου εἶνε κατὰ μέγα μέρος ψυχολογική. Τὰ ὀνόματα τῆς πολυχρύσου Μυκῆνης καὶ τῶν Ἀτρείδων ἡγεμόνων τυγχάνουσι γνωστὰ παντὶ πεπαιδευμένῳ ἐξ ἀπαλλῆς νεότητος· αἱ πρῶται δὲ εἰδήσεις περὶ τῶν ἐν τῇ θέσει ἀρχαίων Μυκηνῶν πολυτίμων εὐρημάτων ἐνῶ ἐφαίνοντο διδοῦσαι πραγματικὴν ὑπόστασιν εἰς τὰς ὀμηρικὰς παραδόσεις, ἐξήγειρον συνάμα τὰς εὐαρεστοτάτας τῶν παιδικῶν ἀναμνήσεων. Σύμπασα ἡ χορεία τῶν ὀμηρικῶν μορφῶν, αἵτινες ἅπασαι φέρουσι τὸν τύπον γνησιωτάτου ἀνθρωπισμοῦ, ἕνεκα δὲ τούτου ἀνεπιλήτως διατιθῆσι τὸν ἀκροατὴν καὶ ἀναγνώστην, ἔλαβε νῆαν ζωὴν ἐν τῷ πνεύματι τοῦ κοινοῦ. Ὅθεν τὸ περὶ τῶν μυκηναίων ἀρχαιοτήτων διάφορον ὑπῆρξεν ἀπ' ἀρχῆς γενικόν. Οὐχ ἦτον ζωηρὸν, ἀλλοῖον ὅμως διάφορον εἰνήσαν τὰ εὐρήματα ταῦτα εἰς κύκλους στενωτέρους, ἀκριβέστερον γνωρισθέντα. Μετ' ἐκπλήξεως, οὐχὶ δ' ἄνευ δυσαρεσκείας τινὸς ἀνεγνωρίσθη, ὅτι τὰ εἰς φῶς προελθόντα κοσμήματα καὶ σκεύη ἔφερον οὐχὶ ἑλληνικόν, ἀλλὰ βαρβαρικὸν χαρακτῆρα οὐ μόνον κατὰ τὴν τεχνολογίαν καὶ κατασκευὴν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ περιεχόμενον τῶν παριστάσεων καὶ τὴν ὕλην ἐξ ἧς ἐποιήθησαν. Ἄνδρες, οὗς πρὸ πάντων ὑπὸ τὴν αἰσθητικὴν ἐποψὴν ἐνδιαφέρουσι τὰ λείψανα τῆς ἀρχαιότητος, οἷον καλλιτέχναις, δὲν προσεῖλκυσε ἡ ἀγροϊκὸς αὕτη τέχνη. Ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ τῶν πραγμάτων σπουδαιοτάτη ὑπῆρξεν ἡ μετ' ὀλίγου μῆνας βραδύτερον ἐπελθούσα ἀνακάλυψις τῶν ἐν Σπάτα τῆς Ἀττικῆς τάφων, ὧν τὸ περιεχόμενον κατὰ τὸν χαρακτῆρα ὁμοιάζει πρὸς τὰς μυκηναίας ἀρχαιοτήτας. Ἐνεκα δὲ τούτου αἱ πολλαχῶς ἐνεργηθεῖσαι ἀμφιβολίαι περὶ

τῆς ἀρχαιότητος τῶν μυκηναίων εὐρημάτων κατέπεσαν καὶ συγχρόνως ἐξετάθη τὸ παρατηρητικὸν ὄμμα πέραν τοῦ στενοῦ πεδίου τῆς ἀργείας παραδόσεως. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα ἐκέρδιζεν ἤδη ἀσφαλῆ καὶ εὐρεῖαν βᾶσιν ἐφ' ἧς ἠδύνατο νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν σκοπὸν τῆς, καὶ δὲν ὠκνησε νὰ ἐπωφεληθῇ τὴν παρουσιαζομένην εὐκαιρίαν. Αἱ συγκριτικαὶ παρατηρήσεις τῶν κ.κ. Milchhofer καὶ Newton ἀπέδειξαν, ὅτι τὰ τῶν Μυκηνῶν καὶ Σπάτα εὐρήματα εἰσὶ προΐοντα τέχνης, ἥτις προήλθε μὲν ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χωρῶν τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Μεσοποταμίας, εἶτα ὅμως ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐπλουτίσθη διὰ νέων μορφῶν καὶ τύπων ὑπὸ τῆς τεχνολογίας τούτων ἐπηρεασθεῖσα. Τὰ ἐξαγόμενα ταῦτα πρέπει τις ν' ἀποδεχθῇ, καθόσον συνάδουσι πρὸς τὴν ἀρχαιοτάτην κατάστασιν τῆς ἐπιμειξίας καὶ τὴν δεσπόζουσαν ἐπιρροήν, ἣν πρῶτα ὁ ὑπερέχων ἀσσυριακὸς πολιτισμὸς ἐξήσκησεν ἐπὶ τῶν λαῶν τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας. Ἐν τούτοις, μοὶ φαίνεται, ὅτι διὰ τῶν λεχθέντων δὲν ἐφθάσαμεν εἰσέτι εἰς τὸ σημεῖον, ἀφ' οὗ δρομώμενοι πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν καὶ κρίνωμεν τὰς τῶν Μυκηνῶν καὶ Σπάτα ἀρχαιοτήτας. Ἐπιτρέψατέ μοι, Κύριοι, ὅπως τὴν ἐπὶ τούτων γνώμην μου ἐκθέσω ὑμῖν μετὰ τῆς ἐπιφυλάξεως ἐκείνης, ἣν αὐτὸ τὸ ἀντικείμενον ἐπιβάλλει.

Ὅτι τὰ ἐν τοῖς τάφοις εὐρεθέντα βαρβαρικὸν οὐχὶ δ' ἑλληνικὸν χαρακτῆρα φέρουσι, οὐδὲν θαύμα. Αἱ ἐσχάτως γεγόμεναι ἔρευναι, ἰδίᾳ δὲ ὑπὸ τῶν Brunn καὶ Friderichs, κατέστησαν ἡμῖν ἐναργεῖς, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ τέχνη ἐν ἀρχῇ ἐνεκολπώθη πρότυπα τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἐπὶ μακρὸν χρόνον διετέλεσεν ὑποκειμένη εἰς τὰς ἐξ Ἀσίας ἐπιρροάς. Ἐν τῷ σταδίῳ τούτῳ τῆς ἀναπτύξεως εὐρίσκετο ἡ ἑλληνικὴ τέχνη καθ' ὃν χρόνον ἐποιήθησαν τὰ ὀμηρικὰ ἔπη. Πρὸς τὴν ὀμηρικὴν δὲ τέχνην, ὡς αὐτὴν ἐκ τῶν ἐν τῇ Ἰλιάδι καὶ Ὀδυσσεΐᾳ περιγραφῶν γνωρίζομεν, συνδέονται στενωτάτα ὑπὸ πᾶσαν ἐποψὴν αἱ τῶν Μυκηνῶν καὶ Σπάτα ἀρχαιοτήτες. Ἡ τέχνη δὲν εἶχεν ἔτι καταστῆ ἱκανὴ πρὸς παραγωγὴν ἰδίων δημιουργημάτων, ἀλλ' ἐξυπηρετεῖ ἀπλῶς κοσμητικὸς σκοπός· τὰ μέσα τῆς τεχνουργίας, ἅπερ διετίθει, ἦσαν ἔτι ἀπλοῦστατα, ὁ κύκλος δὲ τῶν ὑπερβαίνουσῶν τὰ ἔργα τοῦ καθαροῦ κοσμήματος εἰκονικῶν παραστάσεων εἶνε περιορισμένος καὶ προδίδει καταγωγὴν ἀνατολικήν.

Καθ' ὅλα ταῦτα τὰ σημεῖα συμφωνοῦσι τὰ ἐν τοῖς τάφοις πρὸς τὰ ὀμηρικὰ καλλιτεχνήματα. Ἐάν τις ὅμως ἐκτείνῃ τὴν μεταξὺ τῶν μυκηναίων καὶ τῶν τοῦ Σπάτα ἀρχαιοτήτων σύγκρισιν πρὸς τὰ ἐν τοῖς ὀμηρικοῖς ἔπσοι περιγρα-

1. Τὸ τοῦ Milchhofer ἔργον ἴδε ἐν Mittheilungen des Inst. I σ. 308—328, II σ. 82—84 καὶ 261—276· τὸ τοῦ Newton ἐν τῷ Times v. 20 Ἀπριλ. 1877, ἐν μετασοάσει δὲ γερμανικῇ ἐν τῷ παραρτήματι τῆς Zeitschrift für bildende Kunst 1877, ἰρ. 32 καὶ 33.

οόμενα τεχνουργήματα, διαβλέπει—πλησιάζομεν δὲ, νομίζω, νῦν τὴν οὐσίαν τοῦ πράγματος—διαφορὰν τινα. Καὶ μὲν διατελεῖ ἡ ὁμηρικὴ τέχνη ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῆς ἀνατολικῆς τέχνης καὶ ἐκ ταύτης δέχεται τὰ πρότυπα αὐτῆς, ἀλλ' ἐπίσης παρέχει δείγματα ἐπευργείας ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ ἑλληνικῶν ἠθῶν. Μεταξὺ τῶν κοσμημάτων ἀπαντῶμεν ἐξευρήματα ἑλληνικά, ὅσον τὸ Γοργόνιον, ἐν δὲ ταῖς ἐκ τοῦ ἀνθρώπινου βίου εἰλημμέναις παριστάσεσιν, εἰς ἃς ἐχρησίμωσαν ὡς βάσις πρότυπα ἀνατολικά, ἐμφανίζονται, εἰ καὶ μεμονωμένοι, αἱ μορφαὶ τοῦ ἑλληνικοῦ 'Ολύμπου' καὶ ἐν τῇ συνθέσει παρετηρήθη ἡ ἐφαρμογὴ κανόνων ἑλληνικῆς τεχνουργίας.¹ Ἄλλως ὅμως ἔχουσι τὰ κατὰ τὰ εὑρήματα τῶν τάφων ἐνταῦθα τὸ πᾶν εἶναι ὄχι ἑλληνικόν, τεχνουργία δηλονότι καὶ κοσμήματα, μορφαὶ θεῶν καὶ σύμβολα, ἱματισμὸς καὶ κόμμωσις. Οὐδαμῶς ἀπαντᾷ ἴχνος πνεύματος ἑλληνικοῦ, ἠθῶν ἑλληνικῶν, θρησκείας ἑλληνικῆς. Ἐκπληττόμεθα, ξενίζόμεθα καὶ μάλιστα, ἤθελον εἰπεῖ, ἀμηχανοῦμεν οὐχὶ κυρίως ἕνεκα τοῦ ἀνατολικοῦ χαρακτῆρος κατ' ἑαυτὸν, ἀλλ' ἕνεκα τοῦ ἀποκλειστικῶς ἀνατολικοῦ χαρακτῆρος τῶν ἀνακαλυφθέντων. Μεταξὺ αὐτῶν εὐρισκόμενός τις αἰσθάνεται, ὅτι αἰφνιδίως μετέστη εἰς κόσμον πάντῃ ξένον αὐτῷ, ἐν ᾧ μάτην ἀναζητεῖ γνωστόν τι πρόσωπον ἢ συνήθη μορφήν. Ἀναμφιβόλως πολλὰ τῶν εὑρημάτων ἔχουσιν εἰσαχθῆ, ὡς ἐμπόρευμα, ἐξ Ἀνατολῆς, καθ' ἃ δὴ καὶ ἐν τοῖς ὁμηρικοῖς ἔπεσι περιγράφονται ἡμῖν ἔργα φοινικικά, κυπριακά καὶ αἰγυπτιακά. Προσέτι λίαν πιθανῶς ὑπετοπάσθη, ὅτι τινὰ τῶν κοσμημάτων ἀπετυπώθησαν ἢ ἐγρήθησαν διὰ μητρῶν ἔξωθεν εἰσηγμένον, ἐξ ὧν εὐρέθησαν ἐν Μυκῆναις δείγματα τινα. Κατὰ μέγα μέρος ὅμως ἀναμφιλέκτως τὰ εὐρεθέντα ἀντικείμενα εἰσὶ καταγεγραμμένα ἐν Μυκῆναις καὶ κατ' ἐλευθέρην ἀπομίμησιν. Δὲν ὄφειλον ἄρα οἱ ἐν Ἀργολίδι καὶ Ἀττικῇ τεχνῆται ν' ἀποπειραθῶσι νὰ ἐμβάλωσιν εἰς τὰς παραστάσεις, ἃς ἐμιμοῦντο, τοὺς θεοὺς καὶ τὰ πάτρια αὐτῶν σύμβολα; Τοῦθ' ὅπερ ἔπρεπε νὰ συμβῆ ἐν τῇ ἐποχῇ τῶν ὁμηρικῶν αἰοιδῶν. Θέλετε ἴσως μοὶ ἀντίπει, Κύριοι, ὅτι οἱ τάφοι Μυκηνῶν καὶ Σπάτα ἀνῆκουσιν εἰς ἐποχὴν προγενεστέραν τῆς τῶν ὁμηρικῶν ποιημάτων καὶ, ὅτι τότε ἡ τέχνη καὶ ἐν γένει ὁ ἑλληνικὸς βίος διετέλουν ἔτι ἐν κατωτέρα βηθμίδι ἀναπτύξεως, ἢ ἐν τῇ ὁμηρικῇ ἐποχῇ. Πιστεύω ὄντως, ὅτι οἱ τάφοι ἐκεῖνοι εἰσὶν ἀρχαιότεροι τῶν ὁμηρικῶν ἔπων, θέλω δὲ περὶ τούτου βραδύτερον ὁμιλήσει' ἐν τούτοις δὲν δύναμαι νὰ πιστεύσω, ὅτι ὁ ἀποκλειστικῶς ἀνατολικὸς χαρακτῆρ τῶν εὑρημάτων δύναται νὰ

ἐρμηνευθῆ ἐκ τῆς ἀρχαιότητος αὐτῶν. Εἶνε δυνατόν νὰ φαντασθῆ τις, ὅτι λαός, ἔστω καὶ ὁ ἡμιστά πεπολιτισμένος, ἐπὶ τοσούτον ὑπείκει εἰς ἐπιρροάς ἄλλοτρίου πολιτισμοῦ, ὥστε τὰ κοσμήματα καὶ σκεῦα αὐτοῦ νὰ μὴ παρέχουσι τὸ ἐλάχιστον δείγμα τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ ἰδιοφυίας; Ἡ εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο ἀπάντησις ἀποτελεῖ τὸ σημεῖον περὶ ὃ, ὡς μοὶ φαίνεται, στρέφεται ἡ ἐκτίμησις τῶν ἀργολικῶν καὶ ἀττικῶν ἐνταφίων. Λίαν ὀρθῶς παρέβλαβον τινες ἀντικείμενα εὐρεθέντα ἄλλοτε καὶ ἐσχάτως ἐν Τυρρηνίᾳ καὶ Λατίῳ πρὸς τὰ τοῦ Σπάτα. Αἱ ἀνακαλύψεις αὐταὶ ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἐν χρόνῳ τινὶ ἢ ἐπιρροὴ τοῦ ἀνατολικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τέχνης ἐδέσποσεν ἐπίσης τῆς μέσης Ἰταλίας, εἰς τὰ ἰταλικά ὅμως εὑρήματα διαγιγνώσκωμεν πανταχοῦ, ὅπου ἰκανὸς αὐτῶν ἀριθμὸς εἰς ὄψιν πρόκειται, ἐκτὸς τῆς τοῦ κυριεύοντος θνητοῦ καὶ τὴν τοῦ ἐγγωρίου στοιχείου ἐπίδρασιν ἐν τε τῇ τεχνουργίᾳ καὶ τοῖς παριστωμένοις ἀντικειμένοις. Ἐὰν δὲ εἰς τὸ ἄρτι προβληθῆν ἐρώτημα, ἂν δηλονότι ἦνε δυνατόν λαός τις ἐν τῇ τέχνῃ αὐτοῦ νὰ ἀποβάλῃ καὶ τὸ ἐλάχιστον δείγμα τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ ἰδιοφυίας, ὀφείλωμεν, ὡς νομίζω, ν' ἀποκριθῶμεν ἀρνητικῶς, τότε ἐπιεργόμεθα ἐκ τούτου νὰ προβάλωμεν καὶ τὸ δεύτερον ἐρώτημα: ἂν δηλαδὴ ἀναγκαιῶς πρέπη νὰ δεχθῶμεν, ὅτι οἱ τῶν Μυκηνῶν καὶ Σπάτα τάφοι εἰσὶν ἑλληνικῆς καταγωγῆς.

Πρὶν ἢ ἐν τούτοις ἐπιληρθῶμεν τοῦ ζητήματος τούτου, ἃς βίβωμεν ἔτι ἐν βλέμμα, ἐξετάζοντες συγκριτικῶς τὸ περιεχόμενον τῶν τάφων. Μεταξὺ τῶν ἐπὶ τῶν ἐνταφίων εἰκονικῶν κοσμημάτων διεγνώσθησαν στοιχεῖα ἀσσυριακά, μικρασιανὰ καὶ φοινικικά, σχετικῶς δὲ κυπριακά. Ἀμφίβολον δὲ εἶνε, ἂν καὶ ἡ αἰγυπτιακὴ τέχνη ἀντιπροσωπεύηται ἐν αὐτοῖς; ὅτι ἐλάμβανε χώραν ἐπιμιξία, εἰ καὶ ἔμμεσος πιθανῶς, μετὰ τῆς βορείας παραλίας τῆς Ἀφρικῆς ἀποδεικνύουσι τὰ ἰδιαζόντως κεκοσμημένα ὡὰ στρουθοκαμήλου, ἄπερ, ὡς καὶ ἐν τοῖς τάφοις τῆς μέσης Ἰταλίας, εὐρέθησαν ἐν τινὶ τῶν μυκηναίων τάφων. Ἐκτὸς τούτου ὅμως ὑπάρχει σύστημά τι κοσμηματικῶς συγγενῶν εἰκονικῶν παραστάσεων, αἵτινες δὲν ἔμειναν μὲν ἀπαρτήρητοι ὑπὸ τῶν μέχρι τοῦδε ἐρευνητῶν, δὲν ἔτυχον ὅμως, ὡς μοὶ φαίνεται, τῆς προσηκούσης ἐκτιμήσεως. Εἰσὶ δὲ αὐταὶ αἱ ἐκ τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ βίου τῶν θαλασσιῶν ζῶων εἰλημμένα. Ἡτοι σχηματιστικὰ ἀπομιμήσεις κυμάτων θαλάσσης, ἰχθύων διαφόρων εἰδῶν, ὄστρεων καὶ κογχυλιῶν καὶ τέλος πολυπόδων ὑπάρχουσι πεποιημένα ἐκ παντοίας ὕλης χρυσοῦ, υελοῶδους μάλτης καὶ ἐπὶ πηλίνων ἀγγείων. Αἱ παραστάσεις αὐταὶ δὲν παρουσιάζονται ἐν παρομοίᾳ χρήσει οὐτ' ἐν τῇ ἑλληνικῇ οὐτ' ἐν τῇ ἀνατολικῇ τέχνῃ. Καὶ ἀναφέρεται μὲν ἐν τῇ ἡσιοδείῳ ποιῆσει χρυσοῦν διάδημα, ἐφ' οὗ,

1. Prof. Brunn, 'H τέχνη παρ' Ὀμήρῳ ἐν Abh. der Bayer Akademie der Wissenschaften I Cl. XI Bd. III Abth. s. 1.

κατὰ τὸν ποιητὴν, ἦσαν πεποιημένα πάντα τὰ ζῶα, ὅσα ἢ ἠπειρος καὶ ἢ θάλασσα τρέφει· ἀλλ' ὅπως καὶ ἂν ἐκλάβη τις τὴν παράστασιν ταύτην πάντως πρόκειται περὶ μεμονωμένης περιπτώσεως, οὐχὶ δὲ περὶ κοσμημάτων καταστάντων τυπικῶν. Θαλάσσιον πρέπει νὰ φαντασθῶμεν τὸν λαὸν ἐκεῖνον, ὅστις τὰ πρότυπα τῆς διακοσμήσεως τῶν ἐνδυμάτων καὶ σκευῶν αὐτοῦ κατὰ προτίμησιν ἐκ τῆς θαλάσσης ἐλάβαν· λαὸν, οὗ τὰ βλέμματα καθημερινῶς παρηκολούθουν τὰ παίζοντα κύματα καὶ μετὰ παιδικῆς θυμηδίας τὰ παράδοξα τῆς θαλάσσης δημιουργήματα παρετήρουν. Ταῦτα ἄγουσιν ἡμᾶς πρὸς τὰς νήσους καὶ οὕτω τὸ τὰ μάλιστα ἀλλόκοτον μεταξὺ τῶν κοσμημάτων ἐκείνων, ὁ πολὺς ἀπαντᾷ ἐπὶ ἐγγεγλυμμένων λίθων καὶ ἀγγείων, ἅτινα προέρχονται ἐκ νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους, κατὰ δὲ τὴν τέχνην ἀνήκουσιν εἰς ἀρχαιοτάτην ἐποχὴν. Ἐπὶ τινος ἀγγείου ἐκ Κρήτης, ὅπερ κατὰ τὸ σχῆμα καὶ τὴν κατασκευὴν ὁμοιάζει πρὸς τὰ μυκηναῖα ἀγγεῖα, εἶνε ἐξωγραφημένος μέγας πολὺπους, οὗτινος οἱ μακροὶ πλόκαμοι πληροῦσιν ἐπίσης καὶ τὴν ὀπίσω ἐπιφάνειαν αὐτοῦ.¹ Πρὸς τὰς νήσους τοῦ Ἀρχιπελάγους ἐπίσης ἄγει ἡμᾶς καὶ ἕτερον παρατήρημα. Μεταξὺ τῶν μυκηναίων ἀρχαιοτήτων παρατηρεῖ τις πλείονα ἀντίτυπα μικρᾶς θηλείας μορφῆς ἐξ ἐλάσματος χρυσοῦ πεποιημένης. Ἡ μορφή παρίσταται γυμνή, τὰς χεῖρας ἔχουσα ὑπὸ τοὺς μαστοὺς ἐπηλλαγμένας. Εἷς τινὰ δὲ ἀντίτυπα ἴστανται ἐπὶ τῶν ὤμων καὶ τῆς κεφαλῆς περιστεράι. Προσέτι ἄξιον προσοχῆς εἶνε, ὅτι τὸ αἰδοῖον ὑπάρχει δεδηλωμένον. Ἀναμφιβόλως ἔχομεν ἐνώπιον ἡμῶν τὸ πρωτότυπον τῶν παραστάσεων τῆς Ἀφροδίτης, ὅπερ ἐκ τῶν κατὰ τὴν Κύπρον ἀποικιῶν τῶν Φοινίκων, ὡς φαίνεται, προῆλθεν. Πρὸς τὰς μυκηναῖας ταύτας μορφὰς ἐξ ἐλάσματος χρυσοῦ ὁ κύριος Newton παρέβλεν ἤδη μικρὰ τινὰ εἰδώλια γυναικεῖα ἐκ μαρμάρου, τέχνης ἀγροίκου, ἅτινα εὐρίσκονται ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς νήσοις καὶ ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ μυκηναῖα κατὰ τὴν ιδέαν. Καὶ ἐν τούτοις τὸ αἰδοῖον εἶνε δεδηλωμένον, τοῦθ' ὅπερ τοῖς ἑλληνοῖς ἤθεσιν ἐναντιοῦται.²

1. Ἡσιόδου Θεογ. V. 578.

Ἄμφι δὲ οἱ στεφάνη· χρυσεὴν κεφαλῆσιν ἔθηκε

τῆ δ' ἐνὶ δαίδαλα πολλὰ τετεύχαστο, θάψμα ἰδέσθαι, κνώδαλ' ὅσ' ἠπειρος πολλὰ τρέφει ἠδὲ θάλασσα. τῶν ὄγε πᾶλλ' ἐνέθηκε, χάρις δ' ἀπελάμπετο πολλή, θαυμάσια, ζωτῆσιν ἰοκίβητα φωνήσασιν.

2. Τὸ ἀγγεῖον τοῦτο εὐρίσκεται πρὸ τινος ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Ἀρχ. Ἐταιρίας Ἀθηνῶν. Εἶνε δὲ φουακόκοιλος στάμνος 0,41 ὕψους καὶ 0,87 περιμέτρου. Ἡ ζωγραφία εἶνε ἐρυθρὰ ἐπὶ κίτρου ἐδάσῳ. Ἐτερον δ' ἀγγεῖον ἐπίσης ἐκ Κρήτης φέρει γραμμικὴν διακόσμησιν ἐκ τριωνόριζοντιῶν καὶ ὁμακέντρων κύκλων. Περὶ λίθων μὲ γλυφὰς πολυπόδου ἴδε Ross Inselreisen III, σ. 21.

3. Πρὸ: Ross, Archæol. Aufsätze I, σ. 52-55. Ὁ Θεόριος ἰσχυρῶς τὰ εἰδώλια ὡς προγενέστερα τῶν Ἑλληνικῶν (Καρικῶν), ἐν Ἀθήναις δὲ σήμερον καλοῦσιν αὐτὰ Φοι-

Βεβαιώσαντες, Κύριοι, τὴν ἄμεσον τοπικὴν σχέσιν τοῦ περιεχομένου τῶν τάφων πρὸς τὰς νήσους, προσέθημεν, ἐὰν δὲν ἀπατώμαι, καθ' ἐν βῆμα ἐγγύτερον πρὸς τὴν ἀπάντησιν εἰς τὸ περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν τάφων Μυκηναίων καὶ Σπάτα ἐρώτημα, ὃ ἀναγκαῖως προσβάλομεν. Αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ὡς γνωστὸν, ἐξελληνίσθησαν ἐν χρόνοις σχετικῶς ὑστέροις. Περὶ τούτου δὲ οἱ διασημότατοι ἱστορικοὶ καὶ ἐρευνῆται τῆς ἀρχαιότητος συμφωνοῦσιν, ὅτι δηλονότι αἱ νῆσοι ἐν ἀρχῇ κατοικήθησαν ὑπὸ φυλῆς ὄχι ἑλληνικῆς, ἥτις ἐκ τῆς ἀκτῆς τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας ὤρματο καὶ συγγενῆς τῶν Καρῶν ἦτο. Ἀπὸ δὲ τῶν νήσων ὀρμώμενα τὰ ἀνατολικά ταῦτα φοιχεῖα στερεῶν ἐπέβαλον πόδα καὶ ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς ἑλληνικῆς χερσονήσου, τοῦτο δὲ συνέβη ἰδίως εἰς τὰ παράλια τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου· κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις Ἐρμιόνη, Ἐπίδαυρος καὶ Μέγαρα ὑπῆρξαν τὸ κατ' ἀρχὴν καρικὰ ἰδρύματα.¹ Ἡ ἐπὶ τῶν λαῶν τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας ἐπίδρασις τοῦ ἀσσυριακοῦ πολιτισμοῦ χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς δευτερίας χιλιετηρίδος πρὸ Χριστοῦ· καὶ δὲν εἶνε μὲν μέχρι τοῦδε τελείως ἐξηκριβωμένον, ἀλλὰ λίαν πιθανὸν εἶνε, ὅτι ἡ μικρὰ Ἀσία ἐπὶ τινὰ χρόνον καὶ πολιτικῶς ἦν ἀπὸ τῆς Ἀσσυρίας ἐξηρητημένη, ἐμπιστευομένης ἴσως τῆς ἀρχῆς εἰς δευτερότοκον βασιλοῦσιν. Ἐκτοτε, ἀφοῦ ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν Φοινίκων ἀνεπτύχθησαν, δηλαδή περὶ τοῦ ἀπὸ τοῦ 13^{ου} αἰῶνος, ἔστρεψαν καὶ οἱ Φοινίκες τοὺς πλόας τῶν πρὸς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος καὶ ἵδρυσαν ἐκεῖ ὑπὸ τοὺς Κᾶρας καὶ παρὰ τοὺς Κᾶρας ἀποικίας. Ἐκ τῆς συγχρωτίσεως ταύτης ἀνεπτύχθη, ὡς ἐκ πολλῶν ἐνδείξεων δυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν, ἐν ταῖς τοῦ Αἰγαίου νήσοις ἰδιάζων, εἰ καὶ κατ' οὐσίαν οὐχὶ πρωτότυπος, πολιτισμὸς, οὗ τὴν ἀκμὴν δυνάμεθα ν' ἀναγάγωμεν εἰς τὸν 12^{ον} καὶ 11^{ον} αἰῶνα καὶ τοῦ ὁποίου μυθικὸς ἀντιπρόσωπος ἐμφανίζεται ὁ θαλασσοκράτωρ βασιλεὺς Μίνως. Κατὰ τὴν ὑπερβολικὴν τοῦ Ἡροδότου² ἔκφρασιν ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Μίνως τὸ Καρικὸν ἦν ἔθνος λογιμώτατον τῶν ἐθνῶν ἀπάντων, οἱ δὲ μεταγενέστεροι χρονολογοὶ ὠνόμασαν τὴν περίοδον ταύτην ἐποχὴν τῆς καρικῆς θαλασσοκρατορίας. Εἰς ταύτην δὲ τοῦ πολιτισμοῦ τὴν ἐποχὴν ἀνήκουσι, κατὰ τὴν γνώμην μου, τὰ ἐν τοῖς τάφοις Μυκηναίων καὶ Σπάτα εὑρεθέντα, περὶ ἃ νῦν ἀσχολοῦμεθα. Φάνω, ὅτι τάφοι Καρῶν ἐπιποικῶν κατοικησάντων ἐν τῇ ἀργολικῇ καὶ ἀττικῇ. Ἐρωτήσας ἰερατικῶν ἐκ πηγῆς ἀρμοδίας, ὅτι μόνον ἐν ταῖς νήσοις εὐρίσκονται. Οἱ ὑπὸ τοῦ Ross ἀναφερόμενοι ὡς τόποι εὐρέσεως εἶνε αἱ νῆσοι κυκλάδες, ἐν δὲ τοιοῦτο λέγεται εὑρεθῆν ἐν Ἀττικῇ. [Κατὰ τὴν δυτικὴν ἄκρην τοῦ διονυσιακοῦ Θεάτρου ἐν Ἀθήναις εὐρέθη ὄντως ἐν τοιοῦτο εἰς ἱκανὸν βῆθος. Σ. Μ.]

1. Ἀριστοτέλης παρὰ Σπράδων VIII, σ. 374, περὶ Μεγαρῶν (δ. Πανσαν. I, κεφ. 39-40).

2. Ἡροδότου I, 171.

τικῆ παραλία εἰσὶν οἱ ἐν Μυκῆναις καὶ Σπάτα ἀνακαλυφθέντες. Ὅτι δὲ ἐν Ἀττικῇ ἐγκατεστάθησάν ποτε ξένα στοιχεῖα συγγενῆ πρὸς τὰ τῆς ἐλλάσσοις Ἀσίας ἔθνη ἀποδεικνύουσι τὰ ὀνόματα τῶν ὄρεων Βριληττοῦ, Λυκαβηττοῦ, Ἀρδηττοῦ καὶ Ὑμηττοῦ, ἅτινα δὲν ἐξηγουῦνται ἐκ τῆς ἐλληνικῆς, κατὰ δὲ τὴν ἰδιάζουσαν κατάληξιν ὁμοιάζουσι πρὸς ὀνόματα τόπων πλείους ἐκ τῶν ἐν τῇ ἐλλάσσῳι Ἀσίᾳ καὶ ἰδίᾳ ἐν τῇ Καρίᾳ.¹ Ἐν Καρίᾳ ὑπῆρχε κοινόν τι ἡ φυλὴ Ὑμητῶν.² Περὶ ἀποικίσεων εἰς Ἄργος μαρτυρεῖ ἡμῖν, ὡς γνωστὸν, ἡ ἀρχαία ἐγχώριος περὶ τῆς βασιλικῆς γενεᾶς παράδοσις, καθ' ἣν Περσεὺς ὁ κτίστης τῶν Μυκητῶν ἦλθεν ἐκ τῶν νήσων, Πέλοψ δὲ ὁ ἀρχηγὸς τῆς δευτέρας δυναστείας ἐν τῇ χώρᾳ μετηνάστευσεν ἐκ Λυδίας. Τὸ ὄνομα τῆς χώρας ἐνταῦθα οὐδὲν συντελεῖ πρὸς τὸ πρᾶγμα. Προσέτι ὁ Ἡρόδοτος τοῦς Λυδοῦς, Μυσοῦς καὶ Κᾶρας καλεῖ πλησιεστάτους συγγενεῖς ἀναφῶν, ὅτι οὗτοι ἐν Μυλάσῳι τῇ καρικῇ πόλει εἶχον κοινὸν ἱερὸν τοῦ, ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων μετὰ τοῦ Διὸς ταῦτιζομένου, ἐθνικοῦ αὐτῶν θεοῦ.³ Τὸ σύμβολον τοῦ καρικοῦ τούτου θεοῦ, τὸν δίκωπον δηλονότι πέλεκυν εὐρίσκουмен ἐν τοῖς τῶν Μυκητῶν κοσμημασι πολλαχῶς ἀπεικονιζόμενον. Ἰδιάζον χαρακτῆρ τῶν μυκηναίων τάφων, οἵτινες δὲν ἐσυλήθησαν ἐν χρόνοις ἀρχαιοτέροις, ὡς οἱ τοῦ Σπάτα, εἶνε ἡ πληθὺς τῶν ἐν αὐτοῖς εὐρεθέντων ὄπλων. Ἐν τῷ μάλιστα πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἀνασκαφέντι ἔκτω τάφῳ, ὅστις, πενιχρὸς σχετικῶς, περιεῖχε δύο νεκρούς, εὐρέθησαν 11 ξιφίδια χαλκᾶ, 4 λόγχαι δοράτων καὶ 3 ξίφη, ὁλόκληρος σχεδὸν ὄπλοθήκη.⁴ Καὶ μὲν εὐρίσκονται καὶ ἐν ἐλληνικοῖς τάφοις ὄπλα, ἀλλ' οὔτε τόσον πολλὰ, ὥστε νὰ ἦναι οἱ τάφοι πεπληρωμένοι τούτων, οὔτε συχνάκις περιέχουσι τοιαῦτα, ὥστε νὰ θεωρήσῃ τις ὡς σταθερὸν παρ' Ἑλλησιν ἔθος τὴν μετὰ τοῦ νεκροῦ ἐνταφίαν ὄπλων. Ἐν τοῖς ὁμηρικοῖς ἔπαισι περιγράφεται διὰ μακρῶν ἡ τοῦ Πητρόκλου κηδεία, ἐκεῖ δὲ ἀκούομεν τοῦς θρήνων, παριστάμεθα εἰς τὰς θυσίας καὶ τὴν καῦσιν τοῦ νεκροῦ καὶ τὴν ἐπίχουσιν τοῦ τύμβου· μανθάνομεν ὅτι τὰ ὄστα τεθέντα ἐντὸς φιάλης χρυσῆς καὶ καλυφθέντα ὑράσματι λιπῶ κατετέθησαν

1. Πρὸς Kiepert, Lehrbuch der alt. Geogr. σ. 73, σμ. 3.

2. Ἰδε Corpus inser. Att. I 37 τεμ. w στίχ. 8 (Ὑμησθῆ). Τὸ ἐπίθετον τοῦ Διὸς Γελέωντος, τὸ ἥρωος τῆς ἀττικῆς φυλῆς τῶν Γελεόντων παρήγεν ὁ Preller (Ausgewählte Aufsätze, σ. 287) ἀπὸ τινος καρικῆς ῥίζης σημαιούσης β α σ ι λ ε ὑ ε' πρὸς. Στέφ. Βυζ. ἐν λέξει Σουάγγελκα.

3. Ἡρόδοτος, ὅπου ἀνωτέρω.

4. Ἐν τῷ ἕκτῳ τάφῳ, ἀνακαλυφθέντι ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ λιθίνου περιόλου, ὡς καὶ οἱ πρότερον ἀνακαλυφθέντες, εὐρέθησαν τὰ ἔξῃς: Φιάλη χρυσῆ μόνωτος, δύο κοσμηματα χρυσᾶ ἀποτελοῦντα ὄμοιον, τριάνκοντα ἴηλοι χρυσοὶ ἀνήκοντες εἰς τελαμῶνα, τρία ξίφη χαλκᾶ, κομβίον ξίφους ἀλατρίστρινον, ἔνδεκα ξιφίδια χαλκᾶ διαφόρων εἰδῶν, τέσσαρες λόγχαι δοράτων χαλκαῖ, ὀλίγησι χάλκιναι ἀγγεῖα συντετριμμένα, πλείεστα συντετριμμένα ἐπίσης ἀγγεῖα πλῆνα

ἐπὶ κλισίας, ἀλλὰ δὲν λέγεται ἡμῖν, ὅτι συνετάφησαν τῷ πετόντι ἥρωϊ καὶ ὄπλα, ὅπερ ὅμως, ἂν ἐλέγετο, ἤθελεν κάλλιστα συνάδει πρὸς τὴν ὅλην ἰδέαν τοῦ ἔπους. Τὰ ἐν Μυκῆναις εὐρεθέντα ὄπλα ἐνθυμίζουσιν ἡμῖν χωρίον τι τοῦ Θουκυδίδου, ἐν ᾧ ἱστορεῖται ἡ ἀνεύρεσις καρικῶν τάφων ἐν τῇ νήσῳ Δήλῳ. Τεκμήριον τῆς καρικῆς καταγωγῆς τῶν τάφων τούτων θεωρεῖ ὁ Θουκυδίδης τὰ τοῖς τεθνεῶσι συντεταμμένα ὄπλα. Μέχρι τοῦδε ἐγένετο δεκτόν, ὅτι οἱ τάφοι διεγνώσθησαν ὡς καρικοὶ ἔνεκα τοῦ ποιοῦ τῶν ὄπλων, διότι οἱ Κᾶρες θεωροῦνται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων εὐρεταὶ τῶν ἐπὶ τοῦ κράνους λόφων, τῶν ἐπὶ τῶν ἀσπίδων ἐμβλημάτων καὶ τῶν ὄχάνων. Ἀλλ' ἤδη ὁ Ὁμήρος καταλέγει ὡς μέρη ἐλληνικῆς πανοπλίας τοῦς λόφους καὶ τὰ ἐπὶ τῶν ἀσπίδων ἐμβλήματα, ἐξ αὐτῶν δὲ δὲν δύναται τις νὰ διαγνώσῃ τὴν καρικὴν καταγωγὴν τῶν τάφων. Αἱ δὲ φράσεις τοῦ Θουκυδίδου δύνανται νὰ νοηθῶσιν ὡς ἀναφερόμεναι οὐ μόνον εἰς τὸ ποῖον τῶν ὄπλων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἔθος τοῦ συνθάπτειν ὄπλα τοῖς νεκροῖς, αἷτη δὲ ἡ ἐρμηνεία εἶνε μάλιστα ἡ καὶ λεκτικῶς ἐγγυτέρα. Προσέτι ἀναφέρει ὁ ἱστορικός, ὅτι ὁ τρόπος τῆς ταφῆς ἐν τοῖς δηλιακοῖς τάφοις συμφωνεῖ πρὸς τὸν ὑπὸ τῶν Καρῶν ἐπιζόμενον. Ἀλλ' ἡ πληροφορία αὕτη εἶνε δι' ἡμᾶς σήμερον ἀχρηστος, καθόσον οὔτε ἐκ τάφων, οὔτε ἐξ ἄλλων εἰδήσεων γνωρίζομεν τὸν τρόπον τοῦ θάπτειν τῶν Καρῶν, δὲν δυνάμεθα ἐπομένως νὰ συγκρίνωμεν αὐτὸν πρὸς τὸν ἐν τοῖς τάφοις Μυκητῶν καὶ Σπάτα, οἵτινες ἄλλως πολλαχῶς ἰδιάζοντες, διαφέρουσι τῶν ἐλληνικῶν μεταγενεστέρως ἐποχῆς.

Ἀλλὰ δυνάμεθα ἄρα γε ν' ἀναγάγωμεν τὰς ἀρχαιότητας Μυκητῶν καὶ Σπάτα εἰς τόσον προῖμους χρόνους, ὡς οἱ τῶν καρικο-φοινικῶν ἐποικίσεων, ἤτοι τὸν ἐνδέκατον ἢ καὶ δὴ τὸν δωδέκατον αἰῶνα; Τὴν ἐρώτησιν ταύτην θέλετε μοὶ ἀπευθῆναι, Κύριοι, ὀφείλω δὲ ν' ἀπαντήσω. Εἶπον ἤδη ὑμῖν, ὅτι ἐν τοῖς εὐρήμασι τῶν τάφων νομίζω, ὅτι διαγινώσκει τις τέχνην προῖμωτέραν τῆς ἐν τοῖς ὁμηρικοῖς ἔπαισι περιγραφόμενης. Πρὸς ταύτην δὲ τὴν κρίσιν ἄγει με ἡ παρατήρησις, ὅτι ἐπὶ τῶν ἀντικειμένων τούτων ἐπιγραφεῖ εἰσέτι ἡ γραμμικὴ διακόσμησις, ἐνῶ παρ' Ὁμήρῳ οὐ μόνον ποικιλωτέρας παραστάσεις ἐκ τοῦ βίου τῶν ζώων εἰλημμένας συχνάκις ἀπαντῶμεν, ἀλλὰ καὶ δὴ ἐπὶ τῆς ἀσπίδος τοῦ Ἀχιλλέως συνθέσεις πλουσίας εἰς πρόσωπα ἐκ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου εἰλημμένας. Δὲν θέλω ὁμῶς ἐκ μόνου τοῦ χαρακτῆρος τῆς τέχνης τῶν εὐρεθέντων νὰ ὀρίσω τὴν ἀρχαιότητα τῶν τάφων. Εὐτυχῶς ὑπάρχουσιν ἄλλα τεκμήρια, ἅ-

1. Θουκυδ. I, 8. Διήλου καθαιρομένης ὑπ' Ἀθηναίων ἐν τῷδε τῷ πολέμῳ καὶ τῶν θηκῶν ἀνακρηθίσαν, ὅσαι ἦσαν τῶν τεθνεῶτων ἐν τῇ νήσῳ, ὑπὲρ ἡμῶν Κᾶρες ἐφάνθησαν, γνωσθέντες τῇ τε σκευῇ τῶν ὄπλων ξυντεταμμένη καὶ τῷ τρόπῳ, ᾧ ἔν τε θάπτουσι.

περ, ὡς μοι φαίνεται, παρέχουσιν ἀνύποπτον μαρτυρίαν περὶ τῆς πρώτου ἐποχῆς τῶν τάφων. Ὡς ἐνθυμισθε, Κύριοι, τὰ ερείπια τῶν Μυκηναίων συνίστανται ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τείχους τῆς ἀκροπόλεως καὶ τοῦ πρὸς νότον ἐκτεινομένου προτειχίσματος. Ὁ ἐκ λιθίνων πλακῶν περιβόλος ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀνεκαλύφθησαν οἱ τάφοι, κεῖται ἐν τῷ προτειχίσματι. Τοῦτου δὲ μέρος εἶνε καὶ ἡ πύλη τῶν λεόντων, ἧς ἡ ἀνάγλυπτος διακόσμησης, τὸ ἀρχαιότατον ἐπὶ ἑλληνικοῦ εἰδάφους ὑπάρχον γλυπτικὸν ἔργον, οὐδαμῶς σχετίζεται πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἑλληνικῆς τέχνης καὶ ὑπερ ἕνεκα τοῦ ξενικοῦ καὶ ἀσιανῶ ἔργα ἐνθυμίζοντος χαρακτῆρος αὐτοῦ ἤδη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐγέννησε τὴν παράδοσιν, ὅτι ἡ πύλη ἀνοικοδομήθη ὑπὸ ξένων, ἐκ τῆς Ἀσίας ἐλθόντων τεκτόνων. Ἡ πύλη τῶν λεόντων ἐπομένως ἀπεδόθη ἐκ πρώτης ἀρχῆς καὶ ἄνευ ἀντιρρήσεως εἰς τοὺς πρὸ Ὀμήρου χρόνους. Εἶτα, ἐκ τεχνικῆς ἀπόψεως δροῦς, ὡς μοι φαίνεται, παρετηρήθη, ὅτι οἱ τάφοι ἕνεκα τῆς πρὸς τὴν πύλην θέσεώς των, πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀρχαιότεροι ταύτης καὶ τοῦ μετ' αὐτῆς συνεχομένου τείχους καὶ ὅτι τὸ δυτικὸν προτειχίσμα εἶνε πιθανῶς ἐπέκτασις τοῦ ἀρχαίου στενωτέρου περιβόλου τῆς ἀκροπόλεως.¹ Ὅθεν, ἂν ἦνε δροθῆ ἡ γνώμη, ὅτι ἡ πύλη τῶν λεόντων εἶνε προγενεστέρα τῶν δμηρικῶν χ.όνων δικαιοῦμεθα καὶ δὴ ἀναγκαιῶς ἀφείλομεν ἄνγκάγωμεν τοὺς τάφους εἰς τοὺς πρὸ τοῦ 10^{ου} αἰῶνος χρόνους, καθ' οὓς δηλαδὴ αἱ ἑλληνικαὶ ἀκται, κατὰ τὴν παράδοσιν, κατρωκοῦντο ὑπὸ ξένων ἐποίκων.

Ἀποδίδοντες εἰς ἐποικίσαντας Κῆρας τοὺς τάφους Μυκηναίων καὶ Σπάτα παύομεν τοῦ νὰ θεωρῶμεν αἰνιγματώδες τὸ περιεχόμενον αὐτῶν. Ἐάν δ' ὡς ἐκ τούτου ἀπόλλυται τὸ διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς τέχνης διάφορον τῶν ἐνταφίων κτερισμάτων, οὐχ ἦτον μεγίστην αὐτὰ κτώνται σημασίαν διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν ἔθνων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Οὕτω τὰ κατὰ τοὺς κατοικισμούς τῶν λαῶν, ἀ ἐξ ὀλίγων διεσπαρμένων εἰδήσεων ἐγνωρίζομεν, βεβαιοῦνται νῦν ἀπροσδοκῆτως, ἐποχὴ δὲ πολιτισμοῦ, ἧς τὰ ἀβέβηια ἔχγη ἐπιστεύομεν ὅτι διαβλέπομεν διὰ τοῦ πλοῦ τῆς μυθικῆς παραδόσεως, πρόκειται νῦν ἐν πραγματικότητι ἐναργῆς πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν. Μόνον δυνάμει τοῦ ὑπερέρου αὐτῶν πολιτισμοῦ ἠδυνήθησαν οἱ ἐξ ἀνατολῶν δρηθέντες ἐποικοὶ νὰ ἐπιβῶσι καὶ ἐγκατασταθῶσι σταθερῶς ἐν τῇ ἑλληνικῇ παραλίᾳ. Φύλα δὲ πολεμικὰ καὶ μεγαλοπρεπῆ θὰ ἦσαν τὰ ἀπὸ κεφαλῆς μέγχι ποδῶν τοὺς νεκροὺς αὐτῶν διὰ χρυσοῦ καλύ-

1. Ἴδε Adler, Arch. Zeitung 1876, σ. 194. Τὰ ἐπιτύμια ἀνάγλυφα συγχρινόμενα κατὰ τὴν τεχνοτροπίαν πρὸς τὸ ἐπὶ τῆς πύλης τῶν λεόντων, φαίνονται ἀρχαιότερα. Τὸ πρωτότυπον τοῦ κίονος τῆς πύλης τῶν λεόντων ἀνευρίσκεται μεταξὺ τῶν ἀρχαιοτήτων τοῦ Σπάτα: Ἀθήνιον, Τόμος 6, φυλλ. 3, πίν. 5, 60.

πτοντα καὶ τοὺς τάφους ὡς ὀπλοθήκας ἐξαρτόντα. Οὐδ' ἀπίθανον θεωρῶ, ὅτι ἡ πρὸ τῶν Δωρικῶν χρόνων ἀργεῖα βασιλικὴ γενεὰ κατήγετο ἀπὸ τῶν ξένων ἐποίκων. Διότι πιθανῶς καὶ μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου οἱ ξένοι ἐποικοὶ δὲν ἐδιώχθησαν, ἀλλὰ συνανέμιχθησαν μετὰ τοῦ ἀρχαίου ἰθαγενοῦς πληθυσμοῦ. Τὴν ἐξελληνίσιν τουλάχιστον τῶν νήσων δὲν δύναται τις νὰ νοήσῃ ἐπελθοῦσαν ἄλλως, ἢ διὰ τῆς ἐποικίσεως καὶ τῆς συγχυανέσεως. Ἀκραφνῆς δὲ καὶ ἀμιγῆς καταγωγή εἶνε δι' ἕνα λαὸν πλεονέκτημα ἀμφίβολον. Διότι, ἐνῶ συνήθως ἔθνη, ἅτινα ἐν ἀλαζονικῷ φρονήματι ἀπέχουσι πάσης ἀναμίξεως μετ' ἄλλοφύλου αἵματος, μετὰ βραχεῖαν ἀκμὴν σπεύδουσι πρὸς πρόωρον παραμῆν, τοῦναντίον ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐκείνοι οἱ λαοὶ ἀπεδείχθησαν ἀνεκαθεν ζωτικώτατοι καὶ πρὸς πολιτισμὸν εὐφύεστατοι, ὅσοι εἶχον τὴν ἰκανότητα τοῦ προσλαμβάνειν καὶ ἀφομοιοῦν πρὸς ἑαυτοὺς ξένα στοιχεῖα. Οἱ Ἕλληνας διεφύλαξαν τὴν δύναμιν ταύτην μέχρι τῆς σήμερον. Ἐντούτω δ' ἔγκειται, κατ' ἐμὲ, μία τῶν ἀσφαλεστάτων ἐγγυήσεων ὑπὲρ τῆς μελλούτης ἀναπτύξεως τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.

ΔΙΗΛΗ ΤΡΑΓΩΔΙΑ ΕΝ ΚΟΒΕΝΤ-ΓΑΡΔΕΝ¹

Α'

Πρὸ τριῶν ἐτῶν, ἅμαξά τις ἕστατο περὶ τὴν μεσημβρίαν πρὸ τοῦ μεγάλου θεάτρου τῆς Φιλαδελφείας. Γυνὴ εἰκοσιπενταετίας ὠρασιότατη καὶ πενηθοροῦσα κατέβη ἀπὸ τῆς ἀμάξης καὶ τείνουσα τὴν χεῖρα πρὸς γέροντά τινά καθήμενον εἰς τὸ βάθος τῷ ἀπηθήνυε λέξεις τινὰς εἰς ξένην γλῶσσαν. Ὁ γέρον κατέλιπε τὴν θέσιν του, ἔλαβε τὴν χεῖρα τῆς νεαρᾶς γυναικὸς καὶ ἐξῆλθε καὶ αὐτὸς τῆς ἀμάξης. Διέβαινον τότε ἐγὼ τυχαίως ἐκείθεν καὶ ἐμελλον νὰ ἐξακολουθήσω τὴν πορείαν μου, ὅτε ῥίπτων τὸ βλέμμα ἐπὶ τοῦ πολιοῦ ἀνδρὸς, ὅστις ἐπερείδετο ἐπὶ τοῦ βραχίονος τῆς νέας καὶ ὠραίας κυρίας, κατελήφθη ὑπὸ ἐκπλήξεως ἅμα καὶ περιεργείας.

Εἶχεν ἑκφρασιν ἡ μορφή του βαθυτάτης μελαγχολίας, ἧτις μὲ διέθεσε κακῶς. Βλέπων αὐτὸν ἐνόησα ὅτι ὁ ἀπελιτισμὸς μᾶλλον ἢ ἡ ἡλικία εἶχε βαθουλώσει τοὺς ὀφθαλμούς του, ῥυτιδώσει τὸ μέτωπόν του καὶ λευκάνει τῆς κεφαλῆς του τὰς τρίχας.

Ὁ ἀνὴρ ἐφαίνετο ἐκ πρώτης ὄψεως γέρον, ἀλλ' ἂν τὸν παρετήρεις προσεκτικῶς θὰ ἐμάντευες ὅτι ἦτο νέος ἔτι. Τῷ ὄντι, τὴν ἐπομένην ἡμέραν ἔμαθον ὅτι εἰσῆρχετο εἰς τὸ τεσσαρακοστὸν ἐβδόμον ἔτος τῆς ἡλικίας του. Ἐπλησίασα πρὸς αὐτὸν, μὲ παρετήρησε καὶ ἐφρικίασα τὸσον ἦτο ἀπλανὲς καὶ βαρὺ τὸ βλέμμα του.

— Ἐλθέ, Φράγκ, τῷ λέγει ἡ νεαρὰ γυνὴ διὰ φωνῆς γλυκυτάτης καὶ σχεδὸν ἀγγελικῆς.

1. (Θεῖαιρον τοῦ Λονδῶνου).